

K n j i ž e v n a p o r o č i l a

principijalne temelje. Včasih pa se res zazdi, da je pisatelj iz veselja do lepo zgrajenih sistemov svojim predlogam delal nasilje in v njih videl več, ko se v njih nahaja (primerjaj n. pr. metrično analizo «Nezakonske matere» na straneh 27. in 28.).

Statistika števila kitic, ki jo podaja Omerse na straneh 48. do 50., je zgrajena na nezadostnem gradivu in brez prave historične perspektive, zato tudi ne poda nobenega porabnega rezultata. Oblika pesmi je lahko v kakem desetletju čisto navadna moda, in že zaradi tega ne gre, da bi primerjali glede števila kitic pesnike iz tako različnih dob, kakor so n. pr. Prešeren, Stritar, Gregorčič in Aškerc. Kaj naj rečemo n. pr. k «rezultatu» te statistike, da nobeden teh štirih pesnikov nima pesmi s 25 kiticami? Prepričan sem, da niti Omerse sam ni zadovoljen z njim. Toda ravno na tej statistiki se kaže, kako nujno potrebna je podrobna analiza posameznih poetov in njihovega dela, preden je mogoče — z uspehom! — začeti s kakšnimi sintezami. Poleg tega pa izhaja že iz definicije «pesmi» in «kitice», da je pesem z eno samo kitico nemogoča, ker je relatiiven pojem. Toda tudi tukaj bi nam podrobna analiza posameznih takih «enokitičnih» pesmi in preiskava s historične strani večkrat pokazala, da je «enokitičnost» samo navidezna, posledica tiskarskih ali drugih navad itd., skratka, mnogo takih osamelih kitic se nam bo razbilo v dvo-kitične pesmi.

Če torej to stihoslovje v marsičem ne zadovoljuje, ne zadene zaradi tega Omerse tolika osebna krivda, kvečjemu ta, da se je s sintezo pre naglil. Možna bo šele tedaj, ko bomo imeli dovolj pripravljenega gradiva, analiziranih poetov, metričnih oblik, poetičnih šol, primerjalnih historičnih študij itd. Kako treba analizirati s te strani posameznega poeta, za to nam je Stříbrný v svojem Gregorčiču dal sijajen zgled. Čim bolj se bomo v take študije poglobili, tem bolj se bo obenem pri nas tudi razvila zavest, da metrika ni nikaka osamela disciplina, ampak da je mogoča samo na podlagi temeljitega znanja jezika in njegovih tvorcev. Globljega, finejšega in intimnejšega znanja, nego so ga imeli pisci naših dosedanjih metrik in poetik. J. A. G.

Tri neplodne knjige. — Ivo Sever: Prešeren. Misterij Slovenstva. Založba «Naša Gruda», l. Tiskarna A. Slatnar, Kamnik 1925.

Rosna jutra. Maribor 1926. Izdali in založili maturanti državne gimnazije 1925./1926. v Mariboru.

Maks Kovačič: Ivan Cankar. V Mariboru 1926. Samozaložba. Natisnila Mariborska tiskarna, d. d.

Za onega, ki ima pregled čez svetovno literaturo, ni nobenega dvoma, da nismo še nikdar bili tako blizu neke večne, umetnostne etike, kakor smo v poslednjem času. Razume se, da samo z našo osebnostno etiko, ki nam dovolj zgovorno pripoveduje, v koliko smo se približali pravkar omenjeni umetnostni etiki. Razlikovati pa imamo še eno vrsto etike, ki bi bila praktična, osebna, življenska, človeška, kakor jo pač hočemo imenovati. Če preidem k praktičnemu primeru, da bo možno razločevanje vseh treh etik, lahko rečem, da se je pri nas Slovencih zelo približal umetnostni etiki Ivan Cankar, in sicer tako zelo, da vzdrži ekvivalenco z marsikaterim svetovnim avtorjem. Približal se ji je s svojim umetniškim delovanjem, ne pa s svojim človeškim, življenskim. Na ta način nam je pri umetnikih mahoma vse razumljivo, če vemo namreč, da je treba razlikovati pri njih troje temeljnih činiteljev: telesnega, duševnega in duhovnega. Cankar kot umetnik je v nekem zmislu neoporečen, saj je ustvarjal, ker je moral, kot človeku s telesom in dušo mu je lahko mnogo

K n j i ž e v n a p o r o č i l a

očitati, toda zaradi tega ni kot umetnik nič manjši. Sem spada tudi razglabljanje, kaj je prav za prav bil: socialist, klerikalec ali najhujše vrste liberallec. Kakor bi bilo to važno za Cankarja umetnika! Kako blizu smo umetnostni etiki, nam je za Goethejem povedal Nietzsche, ko je rekel: «Evropo doumeti kot kulturni centrum: nacionalne prismojenosti naj nam ne prikrivajo, da obstoji v višji sferi že neprestana medsebojna odvisnost. Francija in nemška filozofija, Rihard Wagner in Pariz. Goethe in Grška. Vse stremlje po sintezi evropske preteklosti v najvišjih duhovnih tipih.»

V takem ozračju je naravnost nezmislno, če prično ustvarjati ljudje, pri katerih ni govora o kakem umetniškem kategoričnem imperativu. Zlasti še, če prestaja kultura biti ločena od drugih življenskih pojavov in si jo želimo iz notranjega nagnjenja kot bitno obliko. Zaradi tega seveda še ne sledi, da moramo producirati, sledi le, da moramo doživljati. Zelo kvarno znamenje našega časa je, da se nočemo že ustvarjenega veseliti, kakor bi bilo golo produciranje več vredno od izpopolnjevanja samega sebe. Ker je napačno pojmoval kulturno politiko, če mu je sploh kdaj prišla na misel kot vrednota višje vrste, je prišel Ivo Sever do tega, da je spisal nekakšen «misterij slovenstva». O vrednosti tega dela se je izrazil avtor sam na zadnji strani: «Za male odre se morejo skupine skrčiti, nekatere bi se mogle celo samo naznačiti.» Pri vsakem delu je najprvo važen «kaj» in nato «kako». Ogrodje «Prešerna» tvorita Prešeren kot pozitivni pol in Čop kot negativni. Ker je negativni pol močnejše podan, ni v delu ravnotežja, posebno še, ker nastopa proti Prešernu tudi Smrt «deus ex machina». Vse druge osebe, kakor Andrej Smole, Julija Primčeva, Dragotin Dežman, poet in končno Martin Krpan obstajajo samo zaradi okvira. Čop govori: «A ko sem izprevidel, da te oni, ki te čitajo, ne razumejo in te drugi sploh ne čitajo, tedaj sem obupal.» (Str. 18.) «Poet si, pa sanjariš, a življenje se za to ne zmeni in gre svojo pot, ki mu jo črta politik.» (Str. 19.)

Isti: «P r v o dejanje! Tale solnčni, rumeni krog. Beneške ravni, Solnograd, Dunaj, Blatno jezero... Precejšnjo, ne? D r u g o dejanje! Tale drugi rdeči kolobar. Padajo trdnjave. Evo, že pljuska do Primorja, Reke, Soče, Gorice, Gradca, Gospe Svete, Pulja — Zagreba, če hočeš... T r e t j e dejanje! Tale mali, ozki, beli kolobar — in črna pika v sredi. Trst, Gorica, Celje — vse okuženo... Če imaš vsaj malo smisla za logiko, boš uganil, da imamo pred seboj samo še e p i l o g.» (Str. 20.) «Bil bi najsrečnejši človek, da nisem rojen za Slovenca! Tako pa mi ni spati ne živeti, ker se tako dogaja z nami... (Trpeče.) Probudim se včasih iz more — in na meni leži mora stotimilijonskih sosedov in me tlači, tlači, tlači... France! Ali pojmiš, kaj se to pravi: mora stotimilijonskih sovragov.» (Str. 25.) Smrt (potreplje Prešerna): «Kaj se ti toži, če pa jaz bedim nad vami. Vi poginjate sicer, a poginjate počasi — in v tem je vaša zmaga! Gotovo ti je znano, koliko in kakšnih narodov je tekom stoletij izginilo — vi ste še tu! Znak, da ste odporni, da ste pač — Slovenci. In ker ste še tu in ste kot granitne skale, ki vas žive, je to morda znak, da greste v zmago.» (Str. 25.) Smrt odpre nato knjigo, bere in vleče Prešernu «kopreno raz oči». Kot najmočnejši argument navaja: «Poginil je mogočni, dvoglavni orel po nemali zaslugi temnih bratov, in tedaj je napočil vsem zatiranim narodom dan osvobojenja. Da! Celo dobra polovica slovenskih minerjev je tedaj dobila svobodo.» Prešeren (srdito): «Horribile dictu! Celo! Torej niti tedaj, ko se ugodni vsem, se njim ne more.»

K n j i ž e v n a p o r o č i l a

Smrt: «V tem trenutku bi prenehali biti — Slovenci! — To je ravno njihov misterij!» (Str. 32.)

Čop: «Glej, peščico Poezij so razpečali do tvoje smrti in še od teh jih je več ko polovica podarjenih. Jeli je to bilo vredno takega življenja? In vprašanje je še, če jih kdo razume in jih bo sploh kedo kedaj...» (Str. 35) Proti negativnim izvajanjem Čopa in Smrti je Prešeren tako šibak, da je prav jasno razvidno, da je Severjevo delo forsirano, da mu avtor niti zdaleka ni dorastel. Še najbolj odločen (!) je Prešeren na str. 37., kjer pravi: «Resnično vam povem: Vremena bodo Kranjcem se zjasnila, jim milši zvezde kakor zdaj sijale' — (Prestane v boli). Farizeji: ‚Fiksno idejo ima! Blazen je! Slovensko blazen! Prešeren: (se obrne v stran, vidi se, kako ihti).» Nenadoma pa se izvrši čudežni preobrat, ki si ga naj bralec sam razloži kakor ve in zna, s čimer je «kaj» zaključen. Čop (si mane oči): Matjaž se je prebudil!... Prešeren pa: O Gospod, zdaj vem, da si... (Str. 45.) «Kaj» je torej nenavadno slab, še slabši pa je «kako». Opozarjam n. pr., kako kretensko so podani značaji vseh oseb brez izjeme! To, kar je napravil Sever iz Prešerna, presega že vse meje! Takoj v začetku: «Prešeren (pripotuje, se zazre v prestol, izpusti palico, poleti razprostrtih rok nasproti in se zgrudi; poljublja in boža zemljo in kamen): «Naša zibel!» G. Sever Prešerna sploh ne pozna, njegovo delo je verna slika njega samega: blede je, megleno, bolno, histerično, razvlečeno. Z njegovo farso sem se pomudil tako na široko, kar naj bo vzgled, kako naj avtorji ne rešujejo vprašanja misterija slovenstva, ki je tako silno v svojih zaključkih, da nas smejo zavidati zanj vsi narodi. Toda o tem pozneje.

Prehajam k «Rosnim jutrom». Pri vseh: Borku, Krošlju, Marovtu, Stanglu in Fermeju se poznajo vplivi raznih avtorjev, lastne individualnosti je še zelo malo, komaj toliko, kolikor jo zahteva realizacija motivov. Nekatere stvari so močno izumetničene, tako Marovtov «Mornar iz Liburnije», Stanglova «Himna zemljanu slovenskemu» in Fermejev «Mračni hram». Prvi dve me spominjata na igrakkanje francoske moderne lirike, tretja kot višek absurdnosti in idiotizma na različne sodobne, povojne nezmiselnosti. V primeri s temi tremi prispevki v prozi je Krošlov «Na solčnih vrhovih» artistično najslabši, zato pa tem bolj resničen, ker je videti, da je zajet iz njegove notranjosti. Če bomo na vse omenjene mlade ljudi še kdaj naleteli, je veliko vprašanje. Če bomo, si želim, da bi s svojim nadaljnjim delom približno tako odgovorili na vprašanje, kako postanem iz diletanta velik umetnik, kakor je odgovoril veliki angleški pesnik Byron. Ko je kritika raztrgala njegovo pesniško zbirko «Hours of idleness», ga je to dejstvo v enem dnevu na tla podrelo in v eni noči zgradilo. Kajti v tej noči je spisal Byron pri treh svečah in treh steklenicah burgundskega vina kot odgovor na kritiko literarnega glasila «Edinburgh Review» znamenito satiro svetovne literature. Medtem ko hočejo podati Sever s svojim «Prešernom» in avtorji, zastopani v «Rosnih jutrih» nekakšne umetnine, hoče podati Maks Kovačič v študiji «Ivan Cankar» le literarno delo. Ocenil ga je dovolj ostro že avtor sam, ko je zapisal: «Spis nima niti višjih niti manjših namenov, nego biti pripraven pripomoček pri proslavah 50letnice Ivana Cankarja.» A spis niti to ni.

Anton Podbevšek.

«Storije». Te dni so izšle: «Storije. Narodne pripovedke in pravljice iz gornjegrajskega okraja», ki jih je «Zbral in uredil Fran Kobek». Dasi so te «storije» gol in mehaničen ponatis strani 238. do 275. knjige «Savinjske Alpe», ki jo je obenem izdal isti pisatelj, vendar ni to na knjižici nikjer po-